

Tereza Křišťufová
Ladislav Šmejda

Kruhové objekty v Horním Metelsku

Abstract:

This paper discusses the questions of age and function of the unusual circular features, recorded in the landscape near Horní Metelsko, district of Domažlice. A review of earlier research is presented here, followed by the description of the recent results obtained during the current project lead by the authors. So far we have carried out an aerial reconnaissance, topographical and geophysical survey, and a limited excavation in the area. New facts are evaluated in the light of previous interpretations as well as with consideration of the significance of the first radiocarbon date ever provided for this particular type of site.

Keywords: circular features, Horní Metelsko, aerial reconnaissance, topographical and geophysical survey

1 Okolnosti a cíle výzkumu

Součástí výzkumného záměru „Opomíjená archeologie“ (MSM 4977751314), který získala v roce 2004 Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, je i výzkum pravěkého a středověkého osídlení lesního prostředí. V souladu s tímto subtématem výzkumného záměru byl v roce 2007 proveden archeologický terénní výzkum v polesí na katastru Horního Metelska u Horšovského Týna (okr. Domažlice). Z geografického hlediska se jedná o oblast Sedmihoří, která leží na hranici domažlického a tachov-

ského okresu. Toto území je vedle své zajímavé geologické stavby známo též výraznou koncentrací archeologických nemovitých památek, nacházejících se převážně v zalesněném prostředí. Vedle řady pravěkých hradišť a mohylníků (BAŠTA, Jaroslav a Dara BAŠTOVÁ, 1988; JOHN, Jan, 2002; CHYTRÁČEK, Miloslav a Milan METLIČKA, 2004) byl v této oblasti identifikován i další typ památek s dosud nejasným účelem. Jedná se o terénní reliktů vymezující několik kruhových půdorysů, uspořádaných do zvláštní geometrické konfigurace. Tyto objekty se v roce 2007 staly předmětem našeho výzkumu. Objekty se dostaly do povědomí archeologů v poměrně nedávné době. V 70. letech 20. století se pak staly poprvé předmětem archeologického zájmu (ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975). Tehdy však terénní výzkum nepřinesl žádné nálezy, tedy ani opory pro datování. Stáří a význam těchto objektů tedy zůstal neobjasněný. Výzkum realizovaný v roce 2007 Katedrou archeologie v Plzni si kladl za cíl přispět k řešení těchto základních otázek.

2 Lokalizace a geomorfologický popis

Kruhové objekty se nacházejí na mírném zalesněném jižním svahu mezi obcemi Hašov, Horní Metelsko a Mířkov, okr. Domažlice. Jsou situovány na západním okraji poměrně rozlehlého lesního areálu v poloze zvané Sněm (na starších mapách též Reichstag).

Obr. 1: Jižní kruhový objekt. Pohled od západu. Foto T. Křišťufová

Z hlediska geomorfologického členění leží oblast v celku Plaské pahorkatiny, podcelku Stříbrské pahorkatiny, v okrsku Sedmihoří (DEMEK, Jaromír, 1987). Geologické podloží tvoří proterozoické horniny (břidlice, fylity, svory a pararuly (<http://geoportal.cenia.cz>).

Obr.2: Kruhové objekty u Horního Metelska na mapě II. vojenského mapování. (zdroj © CENIA).

3 Popis terénní situace a historie výzkumu

V 70. letech 20. století probíhal v S a SV části domažlického okresu pod vedením E. Čujanové-Jílkové dlouhodobý průzkum mohylových pohřebišť. Inspektoři lesního závodu v Horšovském Týně tehdy zmíněnou badatelku upozornili na dva objekty s mělkým příkopem a nevýrazným valem nápadně pravidelného kruhového tvaru, které se měly nacházet v polesí zvané Sněm (Reichstag, obr. 1). Následně byl proveden vizuální průzkum těchto objektů a v roce 1973 též drobná zjišťovací sondáž (ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975). Oba objekty se nacházejí na katastru Horního Metelska, leží v ose S–J a jsou dodnes v terénu dobře patrné.

Oba zmíněné objekty (severní – A, jižní – B¹) jsou vyznačeny na mapách II. vojenského mapování, jižně od nich je navíc zakreslen třetí kruh (C) o průměru cca 196 m, který však nebyl povrchového průzkumem identifikován (obr. 2). Uprostřed tohoto objektu vyčnívá do výšky cca 150 cm nad povrch terénu skalní podloží, na několika místech uvnitř kruhu se také nacházejí stopy těžby kamene (snad z poloviny 19 stol.).

1) značení podle ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975

Na základě studia map pozemků velkostatku Horšovský Týn objevil G. Hofmann čtvrtý kruh, který se měl nacházet na katastru obce Věvrov, okr. Domažlice. Ani tento čtvrtý kruh (D) není možné dnes v terénu identifikovat (HOFMANN, Gustav, 1980). G. Hofmann se ve svém příspěvku zabýval především pomístním jménem Reichstag, jehož rozbor by mohl přispět k řešení otázky využívání této polohy. Jisté je to, že dnešní název Sněm vznikl po roce 1945 jako překlad německého Reichstag. Tento pomístní název je pak dle Hofmanna buď zkomoleninou původního českého názvu, nebo jde o jeho nepřesný překlad do němčiny. Dále se jeho pozornost zaměřila na zvláštní geometrické uspořádání všech objektů (objekty A, B, C leží v ose S–J, HOFMANN, Gustav, 1980). Dnešní trať zvaná Sněm byla původně pastvinou, od 70. let 20. století postupně zalesňovanou. Stav před tímto zalesňováním zachycují mapy z roku 1857 studované G. Hofmannem, na nich jsou již parcely s objekty A a B vedeny jako zalesněné (HOFMANN, Gustav, 1980).

Dle zákresu v mapách II. vojenského mapování a v mapách pozemků velkostatku Horšovský Týn je možné existenci kruhů doložit již kolem poloviny 19. století. Kruhy nejsou zachyceny na I. ani později na III. vojenském mapování. Na základě zjištění inspektora lesního závodu v Horšovském Týně Z. Karáska, že severní kruhový objekt byl na staré katastrální mapě z roku 1803 veden pod samostatným parcelním číslem (ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975), však můžeme s velkou pravděpodobností uvažovat o tom, že již tehdy kruhy existovaly. Pod vlastními parcelními čísly byly v minulosti vedeny i dva dnes v terénu neidentifikovatelné kruhy (C, D), což vede k domněnce, že i ty byly pravděpodobně v terénu jasně patrné. Přítomnost kruhů na historických mapových dílech udává tab.1.

ZDROJ INFORMACÍ	DATOVÁNÍ (ČECHY)	A	B	C	D
Müllerovo mapování	1712–1720				
I. vojenské mapování	1764–1767, rektifikace 1780–1783				
II. vojenské mapování	1842–1852				
mapy pozemků velkostatku Horšovský Týn	1857				
III. vojenské mapování	1874–1880				
vizuální průzkum	2009				

Tab. 1: Zobrazení kruhů na historických mapových dílech.

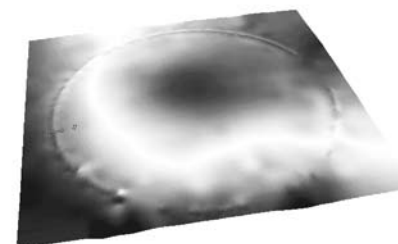
Průměr severního kruhu (A) je 98 m, vymezen je vnějším příkopem o šířce 0,25–0,40 m a hloubce 0,20–0,50 m a nízkým valem. Jižní kruh (B) má průměr 114 m, násyp je o něco výraznější než u severního kruhu a dosahuje výšky až 0,30 m. Vnější příkop je široký přibližně 0,50 m a jeho hloubka se pohybuje od 0,30 do 0,50 m. V jižním objektu (B) byl nalezen mírně excentricky umístěný středový kámen vysoký cca 0,40 m. V roce 1973 byl na tomto objektu proveden menší zjišťovací výzkum, a to právě v místě zmíněného vztyčeného kamene, a dále byl proveden řez valem a příkopem ve východní části objektu. Výzkum však nepřinesl žádné nálezy, jejichž prostřednictvím by mohl být objekt datován. Sonda u centrálně umístěného kamene však dle autorky výzkumu prokázala, že byl vztyčen záměrně (ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975, tab. I–II, 599–600).

4 Zaměření

Oba v terénu patrné kruhy byly v průběhu našeho výzkumu nově vymapovány jako polygony pomocí přijímače GPS Trimble Pathfinder Pro XH. Jižní kruh byl navíc zaměřen totální stanicí, přičemž bylo změřeno celkem 850 bodů na vlastním ohrazení, uvnitř kruhu i v jeho nejbližším okolí. Tím jsme získali dostatečné množství bodů pro vytvoření digitálního modelu terénu (obr. 3). Koordináty obou kruhů v systému JSTK udává tabulka 2.

SEVERNÍ KRUH (A)	
X	Y
-861220	-1082931
JIŽNÍ KRUH (B)	
-861281	-1083588

Tab. 2: Souřadnice středů kruhů v souřadnicovém systému S-JSTK.

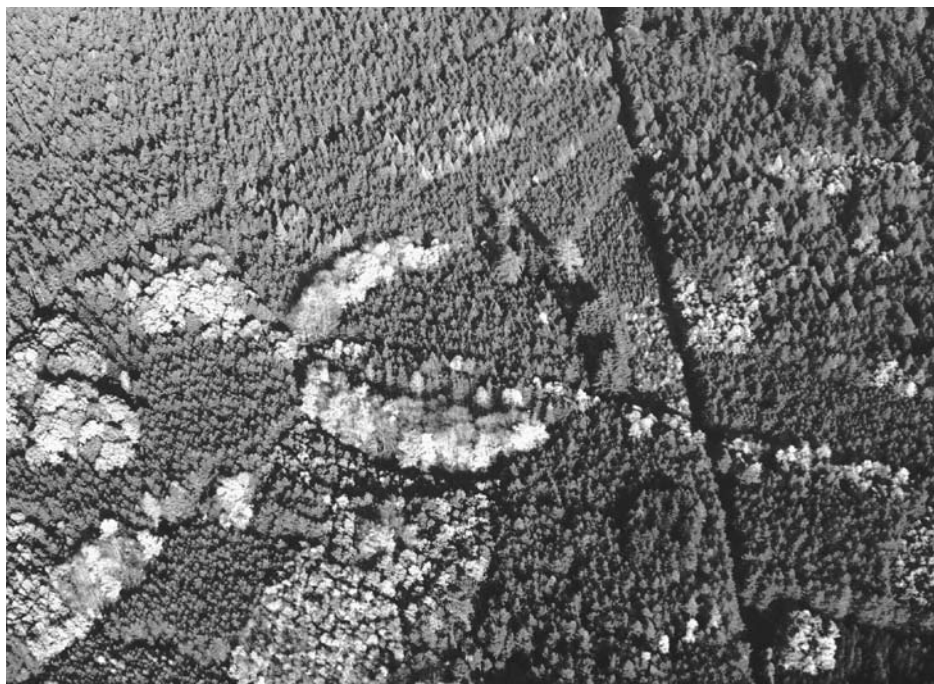

Obr.3: Digitální 3D model jižního kruhového objektu s vyznačením sond. Pohled od jihozápadu.

5 Nedestruktivní výzkum

5.1 Letecká prospekce

Protože jižní kruh je doposud samostatnou parcelou, hospodaří se zde odlišně od jeho okolí. Z hlediska leteckého průzkumu (GOJDA, Martin, 2004) je tak kruh zvýrazněn stromy odlišného stáří i druhového zastoupení. Nejmarkantnější „porostové příznaky“ jsou zde patrné na podzim, kdy barevná odlišnost listnatých stromů činí objekt velmi nápadným (obr. 4). Severní kruh je z výšky viditelný hůře. Vymýcení lesního porostu v severní části, které proběhlo před několika lety, nicméně zlepšilo podmínky pro fotografování této části ze vzduchu. Terén v severní části kruhu je v současné době zcela odkryt a dotýčnou část objektu je možné dobře snímkovat v době, kdy je průběh antropogenního reliéfu zvýrazněn stínovými příznaky (obr. 5). Letecké fotografie obou objektů byly v posledních letech pořízeny Západočeským muzeem v Plzni (P. Braun) a Katedrou archeologie FF ZČU v Plzni (L. Šmejda, T. Křišťufová). V budoucnu bude vhodné provést i systematickou analýzu historických kolmých leteckých snímků zájmového prostoru, zatím byly využity pouze snímky dostupné na internetu (obr. 6). Jedním z hlavních cílů takové retrospektivní analýzy kolmých snímků je sledování případných pozůstatků dalších dvou v minulosti identifikovaných objektů, které již dnes nejsou v terénu patrné.

Vlevo obr. 4: Šikmý letecký snímek jižního kruhového objektu. Foto T. Křišťufová
Nahoře obr. 5: Šikmý letecký snímek severního kruhového objektu. Foto T. Křišťufová

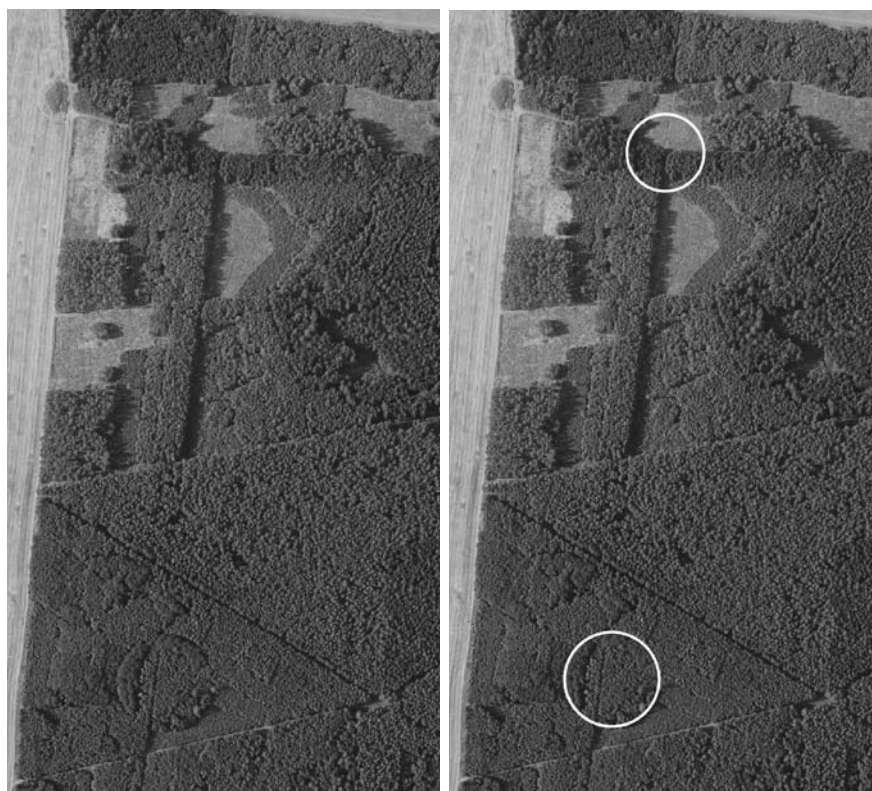
5.2 Průzkum detektorem kovů

V západní polovině jižního kruhu (B) jsme provedli průzkum detektorem kovů. Průzkumem bylo získáno několik zlomků pletiva, kterým byl dříve kruh obehnán. Zlomky se koncentrovaly především v okolí valu. Kromě zbytků pletiva byly objeveny ještě další dva blíže neidentifikovatelné železné zlomky. Všechny fragmenty jsou recentního stáří a vzhledem k problému datace vzniku objektů a jejich účelu nemají žádnou vypovídací hodnotu.

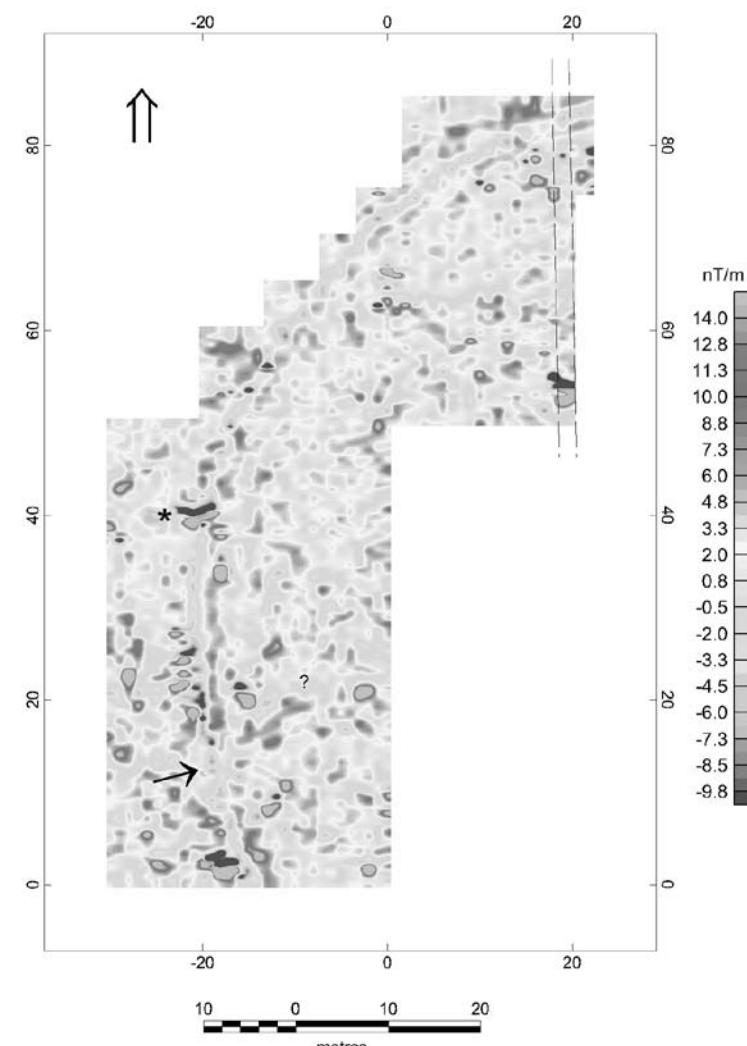
5.3 Geofyzikální průzkum

Na jižním i severním objektu provedl R. Křivánek (ARÚ Praha) v dubnu roku 2007 geofyzikální měření pomocí magnetometrie a elektrodoporovou metodou (KŘIVÁNEK, Roman, 2004). V rámci jižního kruhu byly tímto způsobem prozkoumány dvě plochy. První z nich byla vyměřena v severozápadní části objektu přes val a příkop se značným přesahem na vnitřní i vnější plochu kruhu (celkem cca 0,25 ha). Cesiovým magnetometrem byl jasně zachycen průběh ohrazení (obr. 7). Kromě tohoto objektu však další zjevné stopy pod povrchové aktivity zachyceny nebyly. Pozornost však upoutala jižní část měřené

plochy, kde naměřené hodnoty naznačují, že by v těchto místech mohl být val a příkop přerušeny (obr. 7, vyznačeno šipkou). Zda se skutečně jedná o projev již zaniklého přerušení v podobě vstupu, ale s jistotou říci nemůžeme. Z tohoto místa vystupuje dovnitř ohrazení geofyzikální anomálie (obr. 7, vyznačeno otazníkem). Tato anomálie by mohla naznačovat nějaký liniový podpovrchový objekt. Jelikož jsou naměřené hodnoty vysoké, mohlo by se teoreticky jednat o kamennou konstrukci. Další zjištěné anomálie (na obrázku tmavé, příklad označen hvězdičkou) indikují s největší pravděpodobností přítomnost kovů. Zde bylo nasnadě se domnívat, že se jedná o pozůstatky oplocení kruhu. Tato domněnka byla posléze potvrzena sběrem drobných částí pletiva ležících na povrchu terénu. V severní části plochy byla navíc využita i elektroodporová metoda (cca 0,03 ha), a to v místech, kudy prochází novodobá cesta (obr. 8). Zde se naopak zdá, že val ani příkop nejsou v místě cesty na severu přerušeny (to ostatně odpovídá tomu, že cesty zde dříve nebyly, srov. obr. 2). Ve valu se nejvíce výrazně zastoupení kamenů, zato na vnitřní

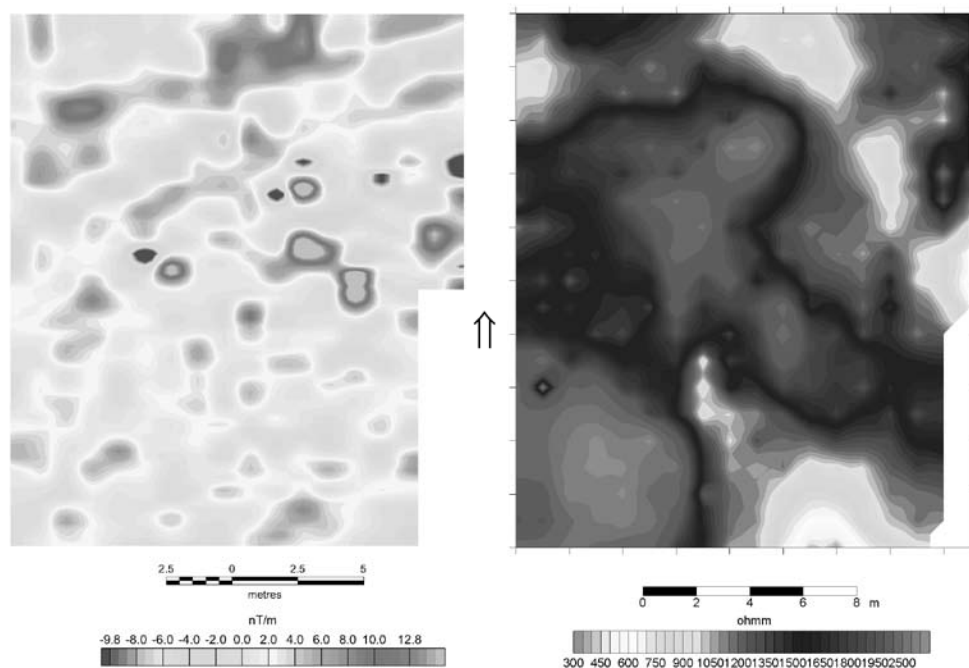

Obr.6: Ortofotomapa (kolmý letecký snímek), vpravo kruhy vyznačeny bíle (zdroj © CENIA)

Obr.7: Výsledky geofyzikálního měření na jižním kruhovém objektu. Místo možného přerušení (vstupu) označeno šipkou, liniová anomálie označena otazníkem, přítomnost kovů označena hvězdičkou.

ploše ohrazení vystupuje téměř všude skalní podloží (asi nerovné) blízko k povrchu. Na plánu s výsledky elektroodporového měření se tato skutečnost projevuje přítomností rozsáhlých modrofialových ploch, reprezentujících vysoké hodnoty odporu (obr. 8, na obrázku tmavé). Prostor s možným přerušením valu v jižní části zkoumané plochy spolu s místem, kde byl předpokládán podpovrchový liniový objekt (obr. 7, anomálie označená otazníkem), byly následně vybrány pro sondáž.

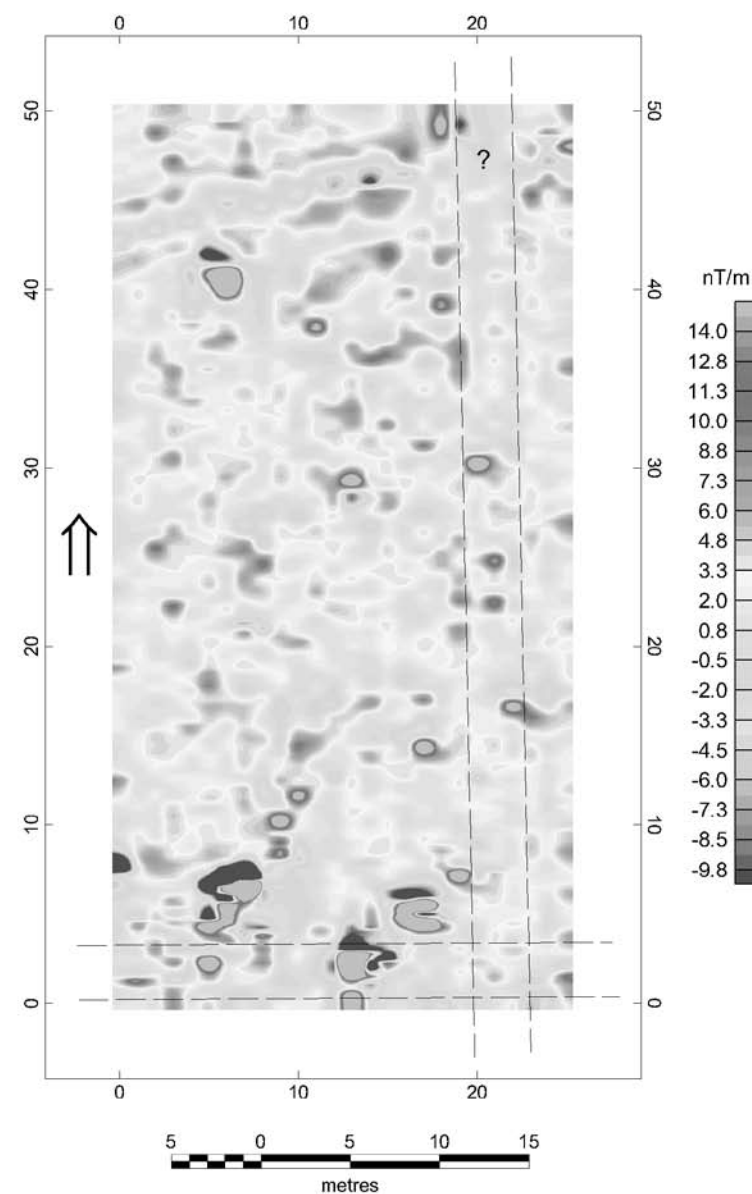

Obr.8: Výsledky elektroodporové metody provedené v severní části kruhu (vpravo). Pro porovnání zobrazeno měření cesiovým magnetometrem téže plochy.

Měření cesiovým magnetometrem bylo provedeno i na severním objektu, a to v jeho jižní části, v místech, kde probíhá současná lesní cesta (tatáž, která prochází jižním objektem). Rozsah prozkoumané plochy dosahoval cca 0,125 ha (obr. 9). V případě severního objektu (A) bychom na základě geofyziky snad mohli hypoteticky uvažovat o přerušení ohrazení v místech dnešní cesty.

6 Terénní výzkum odkryvem

Odkryv menšího rozsahu na jižním kruhu (B) jsme realizovali v červenci 2007. Místo výzkumu bylo zvoleno na základě výsledků geofyzikálního měření (viz výše). Položeny byly celkem dvě sondy. Sonda 1 o rozměrech 6 x 1 m byla vedena přes val a příkop, a to v místech, kde výsledky geofyzikálního měření naznačily možné přerušení. Delší osa sondy byla orientována ve směru JZ–SV a směřovala radiálně ke středu kruhového ohrazení. Druhá sonda byla zvolena v místě, kde elektromagnetické měření vykazovalo vysoké hodnoty (obr. 7, tmavá linie označená otázníkem). Půdorysné rozměry sondy 2 byly 2 x 1 m, orientace delší osy byla vedena ve směru S–J.

Obr.9: Výsledky geofyzikálního měření na severním kruhovém objektu. Současná cesta naznačena čárkovaně.

6.1 Metoda odkryvu

Sonda 01 byla skrývána po desetimetrických mechanických vrstvách. Nakopaná zemina byla prosívána na sítích o velikosti ok 1 x 1 cm. Každá mechanická vrstva byla fotograficky dokumentována, pokud bylo v dané úrovni patrné více stratigrafických jednotek (vrstev), byla úroveň také kreslena. Jako počáteční úroveň 0 bylo zvoleno nejvyšší místo valu, od něj byly odpočítávány mechanické úrovně. V sondě 01 bylo vykopáno 9 mechanických úrovní, nejhlubší místo sondy bylo tedy cca 90 cm od nejvyššího místa valu. Od mechanické vrstvy 7 jsme však skrývali již jen západní polovinu sondy s příkopem (plochu 3 x 1 m), neboť ve východní části se již situace neměnila a bylo evidentně dosaženo podloží. Poslední 9. úroveň byla ze stejných důvodů skryta pouze na ploše 2 m².

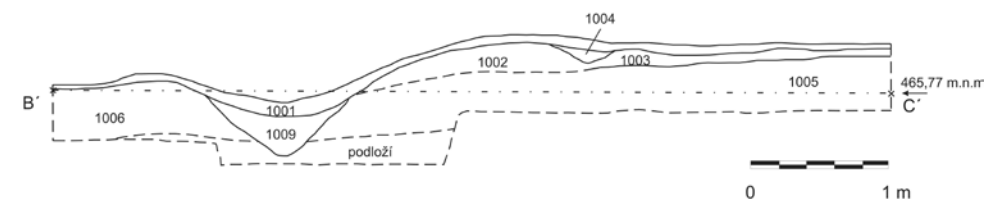
Pro odkryv sondy 02 byla zvolena stejná metodika, tedy odkryv po desetimetrických mechanických vrstvách, doplněný prosíváním veškerého materiálu. Mechanické vrstvy byly opět počítány od nejvyššího místa hrany sondy, což bylo na její východní straně.

6.2 Terénní dokumentace

Kresebně i fotograficky byly dokumentovány všechny profily a rovněž všechny mechanické vrstvy. Rohy sond byly zaměřeny pomocí totální stanice (viz tab. 3).

SOUŘADNICE ROHŮ SOND			JTSK	
sonda	roh	X	Y	
1	A	-843939.986	-1085988.566	
1	B	-843939.72	-1085987.231	
1	C	-843938.756	-1085987.406	
1	D	-843939.015	-1085988.74	
2	A	-843938.527	-1085988.064	
2	B	-843938.422	-1085987.335	
2	C	-843937.272	-1085986.511	
2	D	-843936.868	-1085988.397	

Tab. 3: Souřadnice rohů sond 01 a 02 v souřadnicovém systému S-JSTK.

Obr.10: Severní profil sondy 01 (řez B' C') s čísly stratigrafických jednotek.

6.3 Terénní situace

6.3.1 Sonda 01

V sondě 01 jsme identifikovali celkem 11 stratigrafických jednotek (dále SJ) – 2 výkopy a 9 vrstev (z toho 2 výplně). Pod tmavou lesní půdou o mocnosti cca 4–10 cm (SJ 1001, nejmocnější v místech příkopu) se začalo rýsovat těleso valu. Val převyšoval v místě sondy terén uvnitř kruhu o 6–16 cm. Rozdíl mezi nejvyšším bodem valu a nejnižším bodem příkopu před započítáním odkryvu byl však kolem 50 cm. Mírné vyvýšení terénu je patrné také na vnější straně příkopu. Těleso valu (SJ 1002) tvořila středně žlutohnědá až šedožlutohnědá, kamenitá zem. Dle množství materiálu i jeho charakteru vznikl val pouze navršením země vykopané hloubením příkopu. Z toho také vyplývá velice podobný charakter vrstev 1002, 1005 (vrstva od příkopu směrem dovnitř kruhu) a 1006 (vně příkopu). Poměrně mělce pod povrchem se začíná objevovat silně kamenitá zem, přičemž kamenů s rostoucí hloubkou neustále přibývalo. Přejechod kamenitého lesního podzolu a navětralého skalního podloží je velmi pozvolný, začíná snad někdy kolem 30 cm pod povrchem. Vlastní výplň příkopu (SJ 1009) je tvořena kamenitou zemí podobného charakteru jako SJ 1005, 1006 nebo 1002, avšak nápadně tmavší. Její mocnost dosahuje téměř 30 cm. Rozdíl mezi nejvyšším místem valu a odkrytým dnem příkopu je zhruba 85 cm. Val musel být původně ale ještě o něco vyšší (před rozplavením). Při skrývání 7. mechanické vrstvy byla objevena kúlová jamka (SJ 1007) o průměru horní hrany okraje 25 cm a hluboká 15 cm. Kúlová jamka byla zahloubena do SJ 1006 na vnější straně příkopu. Je pravděpodobné, že jamka byla zahloubena do vnější strany příkopu, avšak vzhledem k tmavší barvě výplně příkopu (SJ 1009) nebyla ve vyšších úrovních rozpoznána. Na základě terénní situace není bohužel možné posoudit stratigrafický vztah příkopu a kúlové jamky. Její výplň (SJ 1008) tvořila tmavší kyprá hlína a značné množství větších uhlíků. Na vnitřní straně valu vytvořily splachy vrstvu o mocnosti až 10 cm podobného charakteru, jako je výplň příkopu (SJ 1009). Val ani příkop nejsou co do velikosti příliš výrazné, jejich tvar je však zcela jasný a zřetelný (obr. 10).

6.3.2 Sonda 02

Již po skrytí první mechanické úrovně se v sondě objevily velké kameny, které běžely v jedné linii (obr. 11). Linie kamenů byla patrná až do 4. MV. Poté se v sondě také objevují větší kameny, které již však nerespektují žádné pravidelné uspořádání a jejich výskyt je pravděpodobně přirozený. Sonda 02 byla dokopána na MV 6, kde jsme již registrovali podloží, které se začalo pozvolna jevit od MV 4. Domníváme se, že kameny byly v linii zasazeny uměle, výkop pro jejich usazení se však nepodařilo identifikovat. V sondě 02 tak nacházíme zcela jinou situaci než v sondě 01, kdy navětralé skalní podloží vystupuje již 30 cm pod původním povrchem (mimo val a příkop). Sondováním pomocí měřičské jehly se však nepodařilo zjistit další průběh linie kamenů mimo hranice sondy.

6.4 Nálezy

Při výzkumu nebyly nalezeny žádné movité artefakty. Získali jsme však množství drobných uhlíků, a to z obou sond a prakticky všech vrstev. Větší uhlík byl objeven v kůlové jamce (obj. 1007) v sondě 01. Vzorek tohoto uhlíku byl odeslán na radiokarbonové datování do laboratoře CRL v Praze. Ostatní uhlíky byly spíše drobné. Ty, u kterých to bylo možné, byly odebrány a evidovány dle mechanické vrstvy a stratigrafické jednotky.

Obr.11: Linie kamenů v sondě 02 (2. mechanická vrstva). Foto T. Krišťufová

7 Shrnutí dosavadních poznatků

Datování a interpretace účelu těchto objektů bylo zatím vzhledem k absenci jakýchkoliv movitých nálezů nemožné. Objektům byl doposud většinou přisuzován pravěký původ. Objevuje se také snaha vnímat je v kontextu blízkých nemovitých archeologických památek. V nejbližším okolí se nachází několik mohylníků z doby bronzové (několik mohyl je i z doby halštatské), na katastru Věvrova se dále nachází dosud nedatované hradiště (ostrožna nad Křakovským potokem). E. Čujanová se vyslovila pro možnost interpretovat tyto kruhy jako objekty typu henge (ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva, 1975), což je přejímáno i do dalších publikací (např. PODBORSKÝ, Vladimír, 2006, s. 254). Kruhové objekty jsou však také někdy interpretovány jako vymezené prostory pro pastvu.

Archivní materiály bohužel neposkytují žádné informace nad rámec zjištění, ke kterým došel G. Hofmann. Po původu a významu objektů v Horním Metelsku pátrala celá řada badatelů z řad archeologů, historiků i laiků (E. Čujanová-Jílková, P. Braun, G. Hofmann a další). Jednoznačných zjištění, která by pomohla odhalit stáří a smysl hornometelských kruhů, zatím nebylo dosaženo.

Je velmi nepravděpodobné, že by tyto základní otázky mohly vyřešit další sondáže vedené snahou najít nějaké artefakty. Získání movitých artefaktů (pokud se v Horním Metelsku vůbec nějaké nacházejí) by bylo otázkou náhody, která zřejmě nemůže být dostatečným důvodem pro další odkryvy. Další případné snahy je tedy zřejmě nutné upírat k nedestruktivním výzkumům a studiu ekofaktů, příp. k hledání analogií těchto kruhů a studiu stavu jejich poznání.

Názorů na stáří a funkci kruhových objektů se od doby, kdy byly zjištěny, objevila celá řada. Základní dvě interpretace, se kterými se setkáváme, jsou tyto: kruhy jsou pravěkého stáří, jedná se o objekty typu henge. Oproti tomu se objevují názory kladoucí vznik objektů až do novověku a vnímající je jako prostor vymezený pro pastvu. Obě tyto interpretační možnosti mají svá pro a proti, která jsme se pokusili shrnout v následujícím přehledu (viz tab. 4).

Nevyřešeno zůstává více otázek, např. zda je nápadné uspořádání tří kruhů v ose S–J záměrné či náhodné. Všechna ohrazení se nachází na mírné vyvýšenině, je toto náhoda či záměr? Jak již bylo řečeno, k hornometelským kruhům nemáme žádné přesvědčivé analogie. Co do průměru by na našem území odpovídaly např. neolitické rondely, což je na základě formálních vlastností ovšem zcela jiný fenomén. Kruhová ohrazení, která by zase odpovídala svými předpokládanými vertikálními rozměry, dosahují ovšem zase mnohem menšího průměru (např. kruhová ohrazení z Prahy-Čakovic z doby bronzové, PODBORSKÝ, Vladimír, 2006, s. 254).

Jako takřka jediná možnost pro zjištění datovacích opor se v současné době jeví radiokarbonové datování. Výzkumem Katedry archeologie v Plzni, provedeným v roce 2007, sice nebyly objeveny žádné artefakty, získali jsme však množství uhlíků. Jak již bylo uvedeno výše, do radiokarbonové laboratoře CLR v Praze byl zaslán vzorek uhlíku z kůlové jamky objevené v příkopu jižního kruhu (objekt č. 1007). Radiokarbonovou chrono-

	objekty typu henge	ohrazené pastviny
PRO	v okolí kruhů je značné množství pravěkých památek (mohylníky, hraděště, podobně tomu je u známých lokalit typu henge v jižní Anglii)	dle výpovědi pracovníků lesní správy se prostor kruhů využíval pro pastvu koní ještě v první pol. 20. stol.
	zvláštní (nenáhodné?) geometrické uspořádání kruhů	trať Reichstag byla dlouhodobě využívána jako pastviny, dle zprávy se zde pásal a odpočíval dobytek
	středový kámen na jižním kruhu (B)	při výzkumech ani při lesních pracích nebyly nikdy v ohrazení či uvnitř kruhů objeveny žádné artefakty
PROTI	příkop a val jsou vzhledem k celkové rozloze díla poměrně nevýrazné. Pokud by tyto terénní úpravy měly svůj původ již v pravěku, musely by být pravděpodobně mnohokrát obnovovány, aby mohly být v dnešní době tak dobře patrné. Pro obnovování ohrazení nejsou žádné doklady.	doložení využití kruhů jako pastviny samo o sobě nedokládá jejich původ a založení pouze k tomuto účelu
	tyto objekty nemají u nás ani v blízkém okolí žádné analogie	zvláštní (nenáhodné?) geometrické uspořádání kruhů
	při výzkumech ani při lesních pracích nebyly nikdy v ohrazení či uvnitř kruhů objeveny žádné artefakty	takto ohrazené pastviny nemají známé analogie
	nejsou doloženy žádné vstupy	svého času byly kruhové parcely zalesněny, zatímco okolní prostor je značen jako pastvina (např. mapy stabilního katastru, obr 2.)
N	uvnitř kruhů nebyly doloženy žádné objekty, konstrukce atd.	

metrií bylo získáno nekalibrované datum 1273 ± 95 BP. Po kalibraci analyzovaný vzorek spadá do 7.–8. století po Kristu (tab.5). Toto datum je poměrně překvapivé, problémem je však kontext, ze kterého byl analyzovaný vzorek odebrán. Bohužel nejsme schopni určit, v jakém stratigrafickém vztahu je dotyčná kůlová jamka k samotnému ohrazení. Na základě rozboru terénní situace není jasné, zda je chronologicky starší než příkop, současná nebo mladší. Radiouhlíkové datum nám tedy pouze podává informaci o tom, že v daném prostoru pravděpodobně probíhala jakási aktivita v raném středověku. Na základě jediného měření rozhodně nemůžeme kruhové objekty spolehlivě do období raného středověku datovat. Nicméně je jisté žádoucí provedení dalších radiokarbonových analýz. Eventuelně bychom také mohli uvažovat o rozšíření sondáže za účelem ověření, zda se podobné kůlové jamky nacházejí v průběhu celého ohrazení (příkopu). Tím by se prověřila funkční souvislost kůlové jamky s ohrazením.

Výzkum provedený v roce 2007 rozhodně neodpověděl na všechny základní otázky, které byly položeny. Přinesl snad ale další nezanedbatelná pozorování, na kterých bude možné zakládat další studium hornometelských kruhových objektů. Otázku doby vzniku kruhů je třeba nechat ještě otevřenou. Objevily se však nové indicie, že jejich stáří by snad opravdu mohlo sahát hlouběji do minulosti. Nehledě na dosud nevyjasněné stáří těchto objektů, jedná se o ojedinělé reliktu tohoto typu zachované v lesním prostředí. Jako takovým je potřeba jim dále věnovat náležitou pozornost a snažit se získat více podkladů pro zhodnocení jejich archeologického významu.

Pozn.: Za provedení geofyzikálního měření jsme zavázáni R. Křivánkovi a za provedení radiokarbonové analýzy I. Světlíkovi.

lab. č. vz.	Popis datovaného vzorku	Konvenční radiouhlíkové stáří (léta BP)	Kalibrované stáří, hlavní interval (léta AD)	P (%)
9124	Horní Metelsko MET 01	1273 ± 95	611–907	88

Vlevo Tab. 4: Argumenty pro jednotlivé teorie o stáří a účelu kruhů.

Na této stránce Tab. 5: Výsledky radiokarbonového datování vzorku uhlíku ze sondy 01.

Prameny

BAŠTA, Jaroslav – BAŠTOVÁ, Dara (1988): Pravěké osídlení Sedmihoří – Die vorzeitliche Besiedlung von Sieben Bergen. Archeologické rozhledy 40: 378–400.

ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, Eva (1975): Prvé objekty typu „henge“ v západních Čechách. Archeologické rozhledy 27: 481–487, tab. I–II, 599–600.

DEMEK, Jaromír, ed. (1987): Zeměpisný lexikon České socialistické republiky. Hory a nížiny. Praha.

GOJDA, Martin (2004): Letecká archeologie a dálkový průzkum, in: Kuna, Martin, ed., Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle – Non-destructive archaeology: theory, methods and goals, s. 49–115, Praha: Academia.

HOFMANN, Gustav (1980): Poznámka k objektům typu „henge“ v západních Čechách, Archeologické rozhledy 32: 95–97.

CHYTRÁČEK, Miloslav – Metlička, Milan (2004): Die Höhensiedlungen der Hallstatt – und Latènezeit in Westböhmen. Praha: Archeologický ústav AV ČR.

JOHN, Jan (2002): O hustotě pozdně halštatských a časně laténských výšinných lokalit v jihozápadních Čechách – On density of Late Hallstatt and Early La Tene hill-top sites in south-west Bohemia, in: Neustupný, Evžen, ed., Archeologie nenalézaného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla, s. 63–69. Plzeň – Praha.

KŘIVÁNEK, Roman (2004): Geofyzikální metody, in: Kuna, Martin, ed., Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle – Non-destructive archaeology: theory, methods and goals, s. 117–183. Praha: Academia.

PODBORSKÝ, Vladimír (2006): Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.

<http://geoportal.cenia.cz>

Ladislav Čapek

Raně a vrcholně středověké osídlení Českobudějovické pánve (10.–13. století)

Abstract:

This work is focused on Early Middle and High Middle Ages settlements dated to the 10th–13th century in the region of České Budějovice, geomorphologically in Českobudějovická basin. In particular it concentrates on the evidence available from archaeological, historical (written) and architectural records incorporated in the broader context of studying the history of medieval settlements and colonization. For the Later Hillfort Period there is increasing evidence of flatland settlements on the cadastres of contemporary living villages, illustrating the complex processes of spatial transformation of the dispersed early medieval settlements into stable villages. The funeral rite of burial mounds had been fully replaced by Christian rite on the pre-church or church funerary sites, where there are expected Romanesque foundations. In this period the Premyslid Fortress system of administrative centres Netolice and Doudleby was established and in their vicinity there were concentrated enclaves of medieval rural settlement. In the 13th century we get the first written records about the current villages, documenting their property holding and territorialisation of nobility, which reflects in the broad outlines the colonization process. In this period a long-term continuity of rural settlement is reflected in the stability of ground plan structures. The increased activity of colonization in the 13th century suggests the establishment of a monarchical and secular foundation centres – cistercian monasteries in Vyšší Brod and Zlatá Koruna and foundation or transformation of medieval towns České Budějovice, Netolice and Vodňany.

Keywords: 10th–13th century, settlement, colonization, Českobudějovická basin, archaeology